

Lesmateriaal project Aaltje

Groep 7 en 8 basisonderwijs

Het leven van een meisje rond 1800 in Smeerling

Inhoudsopgave

Wie is Aaltje?	3
1 Zingen in het Westerwolds dialect	4

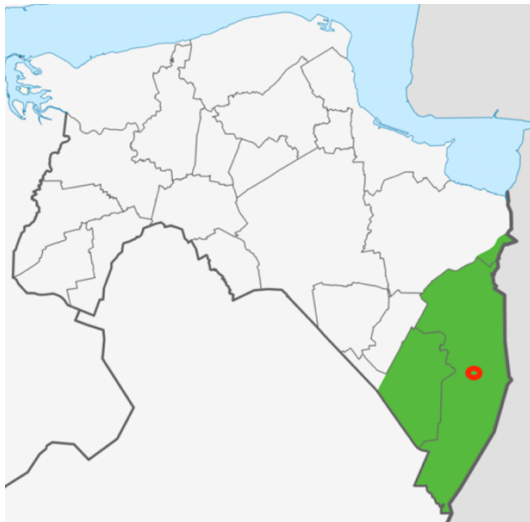
Disclaimer

© Dit materiaal mag vrijelijk gebruikt worden mits met bronvermelding. Hergebruik voor commerciële doeleinden is niet toegestaan. Het lesmateriaal is ontwikkeld onder auspiciën van de Historische Vereniging Westerwolde, <https://www.verenigingwesterwolde.nl>.

Wie is Aaltje?

Aaltje is een meisje dat omstreeks 1800 in Smeerling woonde. Haar geschiedenis kennen wij door een kasboekje dat haar voogd heeft bijgehouden. Dat kasboekje is rond 1980 gevonden in een boerderij in Smeerling, een buurtschap tussen Onstwedde en Vlagtwedde. Het kasboekje begint in 1773. Vanaf 1792 houdt de voogd de uitgaven bij die hij doet voor Aaltje, want in dat jaar overlijden de vader en het broertje van Aaltje. In het kasboekje staan de dagelijkse uitgaven en inkomsten in van voogden voor hun 'pupillen', (half)weeskinderen uit de Smeerlinger familie Hoisingh.

Op de website <https://aaltjesstee.nl> kun je meer over Aaltje lezen en over de mensen die in Smeerling woonden, wie hun voorouders waren en hun nageslacht. Maar ook zie je daar iets over het landschap, de gewoonten, de gebruiken en de taal. In de opdrachten die je gaat maken kijk je naar Aaltje, maar tegelijk naar jouw leven.

Ligging Smeerling (rode cirkel) in Westerwolde
Groen = 19^e-eeuwse gemeentegrenzen Westerwolde¹

Smeerling uitvergroet. (Bron: Google Maps)

Foto van de woning van Aaltje, het in 1930
afgebroken Hoisinghstee.
(Bron onbekend. Uit collectie Berend Jan Harding)

¹ Door NLBerendsen - Eigen werk, CC BY-SA 4.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=73750785>

1 Zingen in het Westerwolds dialect

Het Westerwolds is een dialect dat steeds door minder mensen gesproken wordt. Westerwolds lijkt op Gronings, maar is toch echt een ander dialect.

Het Westerwolds (of verschillende vormen daarvan) kun je nog horen spreken door één van de volgende linkjes te gebruiken:

1. Sellingen

<https://www.meertens.knaw.nl/ndb/soundbites.php?p=G015p#>

Onderwerp: lokale geschiedenis; dialect(en) algemeen Gronings, Westerwolde en veenkoloniën, oorlog 1914-1918, koeien en schapen smokkelen.

2. Onstwedde

<https://www.meertens.knaw.nl/ndb/soundbites.php?p=C192p#>

Onderwerp: veeteelt; landbouw; dialect(en); werktuig(en); werk, roggebouw tegenwoordig zwaarder dan vroeger vanwege intensiever bemesting; zaaien van rogge in september; financiën van een boer; koren maaien; veel landbouwers hadden een koeheer, om tijdelijk vee te weiden op hun land. ; gras maaien met de zeis; over diepploegen; het hooien: gemaaid gras lag in 't zwad, keren met hark of vork, in oppers zetten; hooi opsteken en op een boerenkar naar huisbrengen, handmatig maaien met de zwoa ; zeis; paardendorsmachine.

3. Vriescheloo

<https://www.meertens.knaw.nl/ndb/soundbites.php?p=C191p#>

Onderwerp: jeugdherinneringen; over smokkelen; geen scholing; kwakzalverij, volksgeneesmiddelen; aardstralen opzoeken en bestrijden landbouw; werk; dialect(en) het boerenbedrijf vroeger; over knechten, werktijden, ervaringen als landarbeider, landmeterij, aanspreeknormen, beleefdheid.

4. Bourtange

<https://www.meertens.knaw.nl/ndb/soundbites.php?p=C199p#>

Onderwerp: werk; feest, ritueel, evenement; lokale geschiedenis; dialect(en) over Paasvuren; oude gebruiken heeft Bourtange heel weinig; Slepen met Oudjaar, vroeger en nu: alles wordt naar het Marktplaatsje gebracht, zelfs de gebinten van een half afgebroken huis; gesprek over noaberplichten; sinds twaalf jaar een begrafenisvereniging; over het vak van horlogemaker.

5. Wessingtange

<https://www.meertens.knaw.nl/ndb/soundbites.php?p=G015a>

Onderwerp: Hij beschrijft het leven van zijn vader vroeger, hoe moeilijk de tijden toen waren. Hij bouwde een huis, hielp 's winters een boer dorsen. Zijn moeder spinde voor een dubbeltje per dag. Later kochten ze een koetje, langzaam krijgt hij een eigen bedrijfje.

6. Ter Apel

<https://www.meertens.knaw.nl/ndb/soundbites.php?p=G037p>

Onderwerp: Verhalen, sprookjes; Formule voor het aanzeggen dat de dood van de imker van de bijen; boer en knecht willen zwijn van pastoor stelen.

Aaltje heeft in Smeerling (tussen Vlagtwedde en Onstwedde) gewoond. Speciaal voor Aaltje en het gebied Smeerling is het liedje Smilke geschreven. Het wordt gezongen door Josien Bakker, zie en luister <https://www.youtube.com/watch?v=W6f07xTsDwk> (de melodie is die van het lied 'Het dorp', gezongen door Wim Sonneveld.) Op de volgende bladzijde zie je de versie in het Westerwolds.

Smilke

AS IK DEUR T BOERSCHOP KOM
KIEK IK ALTIED EVEN WEEROM
BENIJD OF IK T NOG VIN
N ESKE, EKKELBOMEN IN T GRUINE KAAMP
HALM ZIEN PEERDEN IN DOKEG DAAMP
T IS T STEE WOAR IK GEBOREN BIN
IN WIEMEN HÖNGEN DE SCHINKEN
ZOEPEN WAS DER UM TE DRINKEN
WOATER KWAM OET KOPERN POMPEN
OL BOERDERIJ MIT HEGE DER VEUR
IN LAANG HOUE TUSSEN ROGGE DEUR
HET MULLE ZAAND EN LOPEN OP KLOMPEN

REFREIN:

OP WUPKORRE MIT MIEN VOADER
ZAI IK D OL EKKELBOMEN STOAN
IK WAS N KIND EN HAAR GAIN LOATER
GAIN EERDER DIJ VEURBIE ZOL GOAN

HENSEN IS KOREN AAN T ZICHTEN
BOERVOOGD GEF BOERSCHOP RICHTEN

OPA SASSEN HOART SWOA OP T SPIT
VRAU HUGES KLOPT DE MATTEN OET
BAKKER NIEHOF BRINGT KRENTENSTOET
DOAR KOMT OSSEL DIJ ZIEN MELKWEG RIDT
MOEKE MELKT MIT RODE BUUSDOK OP
AALTJE SPEULT MIT TIDDELTOP
EN WUP RIDT MIT POPPEWOAGEN
BEREND SCHARRELT OP T BOERPLAK
BOELE SPRINGT IN OL EERAPPELZAK
ZO GÖNG DAT IN DIJ DOAGEN

NUIGEND KWAM VLOUD VAN NIJE TIED
OL RAIVE GÖNG AAN ZIED
COMBINE VERVONG DÖRSMESIEN
TREKKER KWAM IN STEE VAN T PEERD
WUPKE WUI SOPHIE, MILAN KWAM VEUR GEERT
RUILVERKOAVELN MUIK ROEGTE FIEN
OL DAIP WUI LIEK EN DOU WEER KROM
EN ZO KOMT T AALMOAL WEEROM
ACHTER ESKE LÖCHTEN OLLE DINGEN
TIED VAN TOUN DIJ IS VEURBIE
MOR DIT IS WAT ER BLIFT VEUR MIE:
WÖDDELS EN GOIE ERINNERINGEN •

Opdrachten:

- Probeer eens de Nederlandse woorden te vinden van de volgende woorden uit het liedje:
 - Boerschop =
 - Eckelbomen =
 - Wiemen =
 - Wupkorre =
 - Tiddeltop =
 - Wöddels =
- Jullie gaan als afsluiting van de opdrachten over Aaltje het lied met je groep zingen. Samen met je meester of juf ga je dat oefenen. Overleg of je dit in het Westerwolds gaat doen of in het Nederlands.
- Het Westerwolds en het Gronings dialect maakt deel uit van het Nedersaksisch. Voor de zes dialecten die behoren tot het Nedersaksisch (het Drents, Gronings, Stellingwerfs, West-Overijssels, Twents en Achterhoeks) is er de app Woordwies. Voor elk van de zes Nedersaksische dialecten in de app werden tweeduizend woorden in het taalspel geselecteerd. Je krijgt Nederlandse woorden voorgeschoteld en moet daarvan de vertaling geven in het Nedersaksische dialect naar keuze.

D. De app Woordwies is te downloaden voor:

- Iphone en Ipad via <https://apps.apple.com/us/app/woordwies/id1484348986?ls=1>.
- Android telefoon of tablet via <https://play.google.com/store/apps/details?id=com.grendelgames.woordwies>

Speel Woordwies en ontdek wat je weet van het Gronings of een ander Nedersaksisch dialect.

Woordwies is de eerste Nedersaksische app van de streektaalorganisaties van Groningen, Drenthe, De Stellingwerven, Overijssel en de Achterhoek. Als je de app opent, dan zie je het laatste twitternieuws in een Nedersaksische variant voorbij komen en je kunt een geweldig taalspel spelen. Je gaat steeds meer van het Gronings, Drents, Stellingwerfs, West-Overijssels, Twents en Achterhoeks leren.